

de mos

Jaargang 28
Juni 2012

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

6

NIDI

inhoud

- 1 **Tussen twee werelden**
- 2 1,2 miljoen Nederlanders met dubbele nationaliteit
- 4 **Bevolkingsontwikkeling verschilt sterk per provincie in 2011**
- 4 Aantal adopties sinds jaren zestig niet meer zo laag
- 7 **Langer doorwerken in Europa?**
- 8 **Vruchtbare grenzen?**

Foto: Roel Wijnants/flickr

Tussen twee werelden

Zelfidentificatie van nieuwe Nederlanders

MOIRA GALLOWAY, İŞIK KULU-GLASGOW
EN MONIKA SMIT

In hoeverre identificeren nieuwe Nederlanders zich met Nederland en het land van herkomst? Sluit het ene het andere uit of kunnen beide gevoelens naast elkaar bestaan?

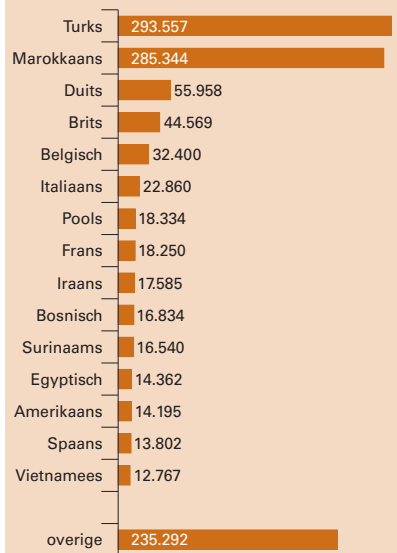
Uit onderzoek van het WODC lijkt eerder sprake van een naar tijd en omstandigheden wisselende zelfidentificatie met Nederland en het herkomstland dan van een onveranderlijke zelfidentificatie met een van beide.

Nederland heeft een lange immigratiegeschiedenis. Door de jaren heen vestigden zich vele immigranten in Nederland, vaak uit niet-westerse landen. Deze instroom ging gepaard met een pluriformiteit aan culturen, leefstijlen, gebruiken, en normen en waarden, zo stelt de Wetenschappelijke Raad van het Regeringsbeleid (WRR) in het rapport 'Identificatie met Nederland' uit 2007. In de jaren negentig ontstond er een publiek en politiek debat over de multiculturele samenleving en de (beperkte) integratie van niet-westerse immigranten. Recent zijn deze thema's weer ter discussie gesteld. De meest recente Integratienota uit 2011 stelt dat, hoewel er onmiskenbaar sprake is van integratie onder veel immigranten, een deel van hen hier nog altijd niet in lijkt te slagen.

Uit onderzoek blijkt dat politici de afgelopen jaren integratievraagstukken steeds meer als een identiteitsvraagstuk presenteren. Er wordt in toenemende mate van immigranten verwacht dat zij zich uitsluitend identificeren met Nederland. Een gevoel van verbondenheid met Nederland wordt gezien als een cruciaal aspect van succesvolle integratie. Het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit wordt door de Nederlandse overheid beschouwd als de kroon op dit proces. In dit kader wordt in toenemende mate nadruk gelegd op het maken van een bewuste keuze voor het Neder-

1,2 MILJOEN NEDERLANDERS MET DUBBELE NATIONALITEIT

Op 1 januari 2011 telde Nederland 1,2 miljoen mensen met de Nederlandse en minimaal één andere nationaliteit. Hiervan heeft bijna de helft de Turkse of Marokkaanse nationaliteit en bijna een kwart de nationaliteit van een ander land uit de Europese Unie. De 15 meest voorkomende tweede nationaliteiten zijn de volgende:

Bron: CBS.

Foto: Roel Wijnants/flickr

landerschap. Het hebben van meerdere nationaliteiten wordt veelal gezien als een belemmering van het integratieproces. Het Nederlandschap dient volgens het huidige – op dit moment demissionaire – kabinet exclusiviteit uit te stralen. Dit blijkt ook uit de recente wijziging van de Rijkswet op het Nederlandschap die onder meer inhoudt dat in de toekomst bij het verkrijgen van het Nederlandschap – indien mogelijk – afstand moet worden gedaan van de oorspronkelijke nationaliteit(en). Volgens CBS cijfers waren er op 1 januari 2011 overigens 1,2 miljoen Nederlanders met ten minste één andere nationaliteit, meestal de Turkse of de Marokkaanse.

Ceremonie

Sinds 1 oktober 2006 is iedereen die de Nederlandse nationaliteit wil verkrijgen, verplicht om deel te nemen aan een naturalisatieceremonie. Deze ceremonie dient onder meer ‘op gepaste wijze’ uitdrukking te geven aan de verbondenheid met en de betrokkenheid bij Nederland. Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum (WODC) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie evalueerde de naturalisatieceremonie met als doel te achterhalen hoe betrokkenen de naturalisatieceremonie beleefden en of het bijwonen van de ceremonie iets veranderde aan hun verbondenheid met Nederland.

Een belangrijk onderdeel van verbondenheid is de ‘zelfidentificatie met Nederland’, zoals verwoord door nieuwe Nederlanders van niet-westerse afkomst (hierna: ‘nieuwe Nederlanders’). Hoewel het niet mogelijk is om definitieve conclusies te trekken op basis van het kleine aantal interviews, geven de resultaten wel een beeld van de zelfidentificatie met Nederland en het land van herkomst, alsmede van de factoren die hieraan ten grond-

slag lijken te liggen. In dit artikel wordt – tenzij expliciet aangegeven – geen onderscheid gemaakt tussen zelfidentificatie voor en na de ceremonie, aangezien de onderzoeksresultaten laten zien dat verschillen hiertussen verwaarloosbaar zijn.

Zelfidentificatie met Nederland en het land van herkomst

Veel nieuwe Nederlanders zeggen een sterke band te hebben met het herkomstland en vrijwel iedereen uit de onderzoeksgroep geeft aan zich ‘herkomstlander’ te voelen. De voornaamste redenen zijn dat het land van herkomst het geboorteland is, gevolgd door de lange verblijfsduur aldaar, of familie die nog in het herkomstland woont. Men ziet het gevoel van ‘herkomstlander-zijn’ als een ‘basis’: ‘*Als je niet weet waar je vandaan komt, kun je je weg niet vinden*’. Voor sommige nieuwe Nederlanders bepaalt deze basis dat men zich uitsluitend identificeert als ‘herkomstlander’. Echter, veruit de meesten geven aan zich daarnaast ook te identificeren met Nederland of zich juist meer Nederlander te voelen dan ‘herkomstlander’.

Hoewel het merendeel van de nieuwe Nederlanders zich vooral ‘herkomstlander’ zegt te voelen, is de zelfidentificatie met Nederland bij de meesten evenzeer aanwezig. De voornaamste reden die hiervoor wordt gegeven is de sociaaleconomische participatie; respondenten geven aan dat vrienden, werk en studie bijdragen aan een gevoel van ‘Nederlander zijn’. Daarnaast lijkt de mate van taalbeheersing samen te hangen met de zelfidentificatie met Nederland en het land van herkomst. Mensen die de Nederlandse taal beter beheersen, lijken zich vaker te identificeren met Nederland. Nieuwe Nederlanders die de Nederlandse taal niet spreken, geen sociale contacten hebben met Nederlanders en niet deelnemen aan de Nederlandse maatschappij via bijvoorbeeld werk of studie zeggen zich vooral ‘herkomstlander’ te voelen. In de onderzoeksgroep betrof dit met name eerste generatie allochtonen die al vele jaren in Nederland woonden. Enkele respondenten die in Nederland altijd omringd zijn (geweest) door en/of wonen in buurten met veel mede-herkomstlanders, geven aan dat zij zich door de afwezigheid van sociale contacten met Nederlanders nooit Nederlander (hebben) kunnen voelen.

Nieuwe Nederlanders zeggen zich verder te identificeren met Nederland, simpelweg doordat men in Nederland woont. ‘*Ik ben Marokkaans maar ik woon hier en daarom voel je je Nederlander*’. Niet alleen het verblijf op zich, maar ook de verblijfsduur lijkt voor veel niet-westerse allochtonen van invloed te zijn op het gevoel van ‘Nederlander-zijn’. Mensen die relatief kort in Nederlander wonen, voelen zich vaker uitsluitend ‘herkomstlander’ dan personen die reeds langere tijd in Nederland zijn gehuisvest. Het merendeel van degenen die relatief kort in Nederland wonen, verwacht zich echter wel te gaan identificeren met Nederland wanneer men hier langere tijd verblijft. Nieuwe Nederlanders zeggen verder zich Nederlander en/of ‘herkomstlander’ te voelen, afhankelijk van de omgeving waarin zij zich bevinden en de wijze waarop andere mensen hen

beschouwen. Sommigen voelen zich een Nederlander als zij zich niet onder Nederlanders bewegen, bijvoorbeeld in het buitenland. Wat ook een rol kan spelen bij de zelfidentificatie is de wijze waarop men door de ander wordt beschouwd. In het buitenland kan men worden gezien als een Nederlander. Respondenten geven aan dat dit de zelfidentificatie met Nederland versterkt. Hetzelfde kan gebeuren in Nederland. Een nieuwe Nederlander van Turkse afkomst bijvoorbeeld zegt zich Nederlander te voelen, mede omdat hij in Nederland niet wordt herkend als 'Turk', maar veeleer als 'Nederlander'. Daarentegen lijkt het op negatieve wijze benadrukken van het 'niet Nederlands-zijn', bijvoorbeeld door discriminerende uitspraken of handelingen, het gevoel van 'herkomstlander-zijn' te kunnen versterken, en het gevoel van 'Nederlander-zijn' juist afzwakken of zelfs volledig uitsluiten.

Paspoort als bevestiging

Het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit kan ook een rol spelen bij het gevoel van 'Nederlander-zijn'. Het aantoonbare bewijs van het Nederlandschap aan de omgeving, namelijk het paspoort, met name het fysieke, zichtbare aspect van dit document, blijkt van belang te zijn voor de zelfidentificatie met Nederland; men kan hiermee laten zien Nederlander te zijn. Dit nieuwe identiteitsbewijs brengt ook minder 'zichtbare' rechten met zich mee waardoor het gevoel van 'Nederlander-zijn' versterkt kan worden (bijvoorbeeld het recht om zonder visum in de Europese Unie te reizen).

Voor nieuwe Nederlanders van de tweede generatie en degenen met een asielachtergrond spelen (ook andere) specifieke factoren een rol bij hun zelfidentificatie met Nederland. Nieuwe Nederlanders van de tweede generatie zeggen zich Nederlander te voelen omdat zij 'in Nederland geboren zijn', maar ook het feit dat zij onderwijs hebben genoten in Nederland, de Nederlandse taal relatief goed beheersen en vaak werken speelt hierbij een rol. Tegelijkertijd geeft deze groep aan zich ook 'herkomstlander' te voelen. De opvoeding en de gewoonten in het ouderlijke huis lijken hier grotendeels verantwoordelijk voor te zijn. Jonge niet-westerse allochtonen voelen zich vooral 'herkomstlander' wanneer zij thuis bij hun ouders zijn, de moedertaal van de ouders spreken of gerechten eten uit het land van herkomst. Men spreekt in dit verband ook wel van een bepaalde 'cultuur' die men van huis uit meekrijgt, wat bijdraagt aan de zelfidentificatie met het land van herkomst.

Voor nieuwe Nederlanders met een asielachtergrond zijn bepaalde kenmerken van de Nederlandse samenleving evenals de normen en waarden die hier gelden van belang voor hun zelfidentificatie, zij voelen zich hierdoor Nederlander. Zij noemen de veiligheid, het zorgstelsel, evenals de vrouwvriendelijkheid die in tegenstelling tot het land van herkomst, de Nederlandse maatschappij kenmerkt. In dit verband worden de positieve karakteristieken van Nederland vaak afgezet tegen de negatieve omstandigheden in het land van herkomst.

Foto: Roel Wijnants/flickr

Discussie

Uit de evaluatie blijkt dat de meeste nieuwe Nederlanders van niet-westerse afkomst zich niet uitsluitend Nederlander of 'herkomstlander' voelen, maar zich identificeren met zowel Nederland als het land van herkomst. Daarbij verschilt de manier waarop men zichzelf identificeert: afhankelijk van de situatie kan het gevoel van 'Nederlander-zijn', of 'herkomstlander-zijn' overheersen. Het is de vraag of van nieuwe Nederlanders verwacht kan worden dat zij zich louter met Nederland identificeren en of de nadruk vanuit de overheid op zelfidentificatie uitsluitend met Nederland, de integratie van nieuwe Nederlanders bevordert. In plaats van het Nederlandschap te zien als een exclusief gegeven, zou dit ook kunnen worden beschouwd als een aanvulling op het 'herkomstlander-zijn'.

Drs. A.M. Galloway, e-mail: agallowa@minvenj.nl,
dr. I. Kulu-Glasgow, e-mail: i.kulu@minvenj.nl,
 en **dr. M. Smit**, e-mail: m.smit@minvenj.nl.

LITERATUUR:

- Integratienota Integratie, Binding, Burger-schap. Beleidsnota, 16-06-2011. Ministerie van Binnenlandse Zaken.
- Slegers (2007), *In debat over Nederland. Veranderingen in het discourse over de multiculturele samenleving en nationale identiteit*. Den Haag/Amsterdam: WRR/ Amsterdam University Press.
- Welle, I.C. van der (2011), *Flexibele burgers? Amsterdamse jongvolwassenen over lokale en nationale identiteiten*. Proefschrift Universiteit van Amsterdam.
- WRR (2007), *Identificatie met Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

HET ONDERZOEK

Het WODC evalueerde de naturalisatieceremonie met als doel te achterhalen hoe betrokkenen deze ceremonie beleefden en of het bijwonen van de ceremonie iets veranderde aan hun verbondenheid met Nederland zijn. Veertig personen die in 2009 Nederlander werden en een naturalisatieceremonie hebben bijgewoond werden enkele weken voor en enkele weken na de ceremonie geïnterviewd. De respondenten – 20 mannen en 20 vrouwen – verschilden sterk wat betreft leeftijd, hoogst genoten opleiding en sociaal economische achtergrond. Bijna 90% behoorde tot de eerste generatie allochtonen. Ze waren om uiteenlopende redenen vanuit Turkije, Marokko, Suriname, Afghanistan, Irak en overige (asiel)landen naar Nederland gekomen: gezinsvorming (35%), gezinshereniging (25%), asiel (20%), arbeid (7,5%) en studie (5%). Ongeveer de helft van hen verbleef hier al meer dan 10 jaar. De gemiddelde verblijfsduur in Nederland was 16 jaar.